

TÁJ, TÁRSADALOM, KULTÚRA

Tiszteletkötet Frisnyák Sándor
kilencvenedik születésnapjára

SZERKESZTETTE: KÓKAI SÁNDOR— CSÜLLÖG GÁBOR

NYÍREGYHÁZA

2024

TÁJ, TÁRSADALOM, KULTÚRA

Tiszteletkötet Frisnyák Sándor kilencvenedik
születésnapjára

SZERKESZTETTE:

KÓKAI SÁNDOR – CSÜLLÖG GÁBOR

NYÍREGYHÁZA, 2024

II. RÁKÓCZI FERENC ÉS A KÖNNYEZŐ MÁRIA-KÉPEK (ADATOK A MÁRIA-TISZTELET TÖRTÉNETI FÖLDRAJZÁHOZ)

BARÁZ CSABA

*Növeld hitemet, hogy többet gyönyörködjek azokban,
amiket hiszek, mint azokban, amiket látok.”*

(II. Rákóczi Ferenc fohászai)

BEVEZETÉS

A szent helyek, kegyhelyek, búcsújáróhelyek mind a művelődéstörténet, mind pedig a történeti földrajz (ezen belül a vallásföldrajz) fontos elemei. A hazai búcsújárás történeti, néprajzi vonatkozásainak gazdag irodalma van. Az alábbi tanulmányvázlatban (szinopszisban) a búcsújáróhelyek sajátos csoportját – a könnyező Mária-képek kegyhelyeit ráhelyezem a Kárpát-medence térképére, a szent helyeken történt „Mária-könnyezéseket” pedig beillesztem a történelem sodrába. A tér-időpontokat megvizsgálva pedig kimutatom, hogy az egyházi hatóságok által kivizsgált és hitelesített összes 17–18. századi (és az egyetlen 20. századi) „Máriakép-könnyezés” kapcsolatba hozható II. Rákóczi Ferenc személyével, a vezérlő fejedelem életével, államszervező tevékenységével, a szécsényi konföderáció történeti előzményeivel és következményeivel.¹

MÁRIA-TISZTELET

„Az egyházban régtől fogva meglévő Mária-tisztelet, amelynek részben a reformáció volt az előidézője, egyfajta apologetikus színezetet nyert. Ez az állandó török veszedelem, és a hódoltság hatására a törökellenes harcok szimbólumává is vált. Mária tisztelete más oldalról alátámasztást nyert a tridenti zsinatnak a szentek és Mária képeinek tiszteletéről szóló tanításban.”² Barna

¹ II. Rákóczi Ferenc fejedelem életrajzával, államszervező politikai, katonai, történetírói, filozófiai munkásságával és a korszak történelmi eseményeivel kapcsolatban az Archivum Rákócianum köteteire, valamint Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes tanulmányaira, és a két szerző Rákóczi-monográfiájára (Köpeczi B. – R. Várkonyi Á. 2004), továbbá Rákóczi 1739-ben Hágában megjelent kétkötetes államelméleti tanulmányára támaszkodtam (Rákóczi F. 1739), amelynek felületes magyar fordítása és félrevezető elemzése itt olvasható: Brenner D. 2003

² Barna G. 2014. 40.

Gábor ezen leegyszerűsítő megállapítását igyekszem tehát az alább bemutatott történeti földrajzi kontextus által árnyalni és a valóság egy rejtett aspektusával gazdagítani.

A magyarországi Mária-tisztelet eredete Szent Istvánra vezethető vissza: a *Regnum Marianum eszmeköre* abból a hagyományból származik, miszerint Szent István király halála előtti napon felajánlotta Magyarországot és a Szent Koronát Máriának, a magyarok Nagyasszonyaként tisztelt Szűzanyának. A Szűz Máriával kapcsolatba hozható jelenések, kultuszok, csodás események pedig messze túlmutatnak a török hódoltság eseményhorizontján – nem annyira a hitvédelemhez kapcsolódnak, hanem inkább a Habsburg-ellenes törekvésekhez, harcokhoz, amelyeket a patrimoniális jellegű Habsburg-ház magyarországi expanziója, a magánjogi természetű császári adminisztráció törvényszerűségeinek sorozata (a magyar közjog elfojtásának kísérlet-sorozata) váltott ki – amint azt az alábbiakban érzékeltetni igyekszem.

Az első hat Mária-könnyezés I. Lipót (megkoronázása 1655; magyar király: 1657–1705.; német-római császár: 1658–1705.) uralkodása idején (a Habsburgok által uralt országrészben) történt, amelyről Rákóczi így vélekedik: „*I. Lipót uralma alatt játszotta a magyar szabadság (állami önállóság) utolsó szerepét, de ez hosszú és véres volt.*”³

A Mária-képek, a Máriát és a kis Jézust ábrázoló Madonna-típusú és a keresztről levett halott Jézust az ölében tartó Máriát megjelenítő Piéta-típusú kegyképek egy sajátos csoportját alkotják a 17–18. század folyamán regisztrált és dokumentált (legtöbb esetben egyházi vonatkozásban megvizsgált és hitelesített) *könnyező Mária-képek*. Ebben a korban Magyarországot sajátosan és egyedi módon jellemző csodás események, a Mária-képek könnyezésének okai – a korabeli nyugati, Habsburg-szemponturnak értelmezések és a jelenkori vallástörténeti és néprajzi szakirodalom szerint – a bántalmazás, a háborúk és a járványok voltak, melyeket egyrészt a törökökhöz, másrészt pedig a protestánsokhoz kötöttek.

„*A történeti Magyarország számos kegyhelyén a búcsújárás kezdete, a zarándoklatok megindulása összefüggésben áll szobrok, képek csodatevő hírbe kerülésével, csodás gyógyulásokkal és imameghallgatásokkal, csodás jelenségekkel és jelenésekkel. E csodák, csodás jelenések nem valami idő és tér fölött állók, hanem nyilvánvalóan szoros kapcsolódást mutatnak az adott történelmi korszakkal, nem függetlenek az egyház és az emberiség történetének korabeli problémáitól, s összefüggésben lehetnek teológiai vitákkal, előmozdítva*

³ Rákóczi F. 1739. I. 67. (Erről az állapotról a leghitelesebb, átfogó-elemző értékelést II. Rákóczi Ferenc adta az 1739-ben Hágában megjelent *Histoire des Revolutions de Hongrie..* című jogtörténeti és államelméleti munkájában, amely műre a dolgozatban többször hivatkozok.)

*ezek letisztulását, elősegítve egy-egy hitigazság, tanítás jobb megismerését és kifejtését.”*⁴

Mindez kétségtelen: minden ilyen jelenség, jelenés a szent és a profán világ közti metafizikai kommunikációs viszony kifejeződése. De ezeket a katolikus egyház és a protestánsok ellentétére, a törökellenes küzdelmekre és a háborúk okozta pusztító járványokra szűkíteni, mint fentebb jeleztem, téves következtetésekre adhat alkalmat.

A magánkinyilatkoztatások körébe tartozó Mária-jelenések mellett ebben az esetben egy sokkal misztikusabb kapcsolatról, a magyarság és Mária bensőséges viszonyáról (Regnum Mariánum), a szenvedő magyar nemzet (rendi magyar társadalom, gens hungarica közössége, „*populus Werbőczyanus*”) iránt Mária által tanúsított együttérzésről van szó. A közvélekedés szerint Mária a magyarság mennyei édesanyja, oltalmazója és közbenjárója.⁵

A Mária-képek könnyezését (a továbbiakban: *Mária-könnyezés*) – bár kétségtelen, hogy az élet profán eseményei váltották ki ezen jelenségeket, a jelenséget detektáló érzékenységet, illetve a korabeli értelmezéseket – a világot, az emberiséget vagy annak egy körül határolható csoportját, közösségét elárasztó kegyelem jelének kell felfogni – függetlenül attól, hogy ezeket az isteni öröm, a bánat vagy éppen a harag kifejeződésének vélték. De mindenképpen azon öt jótétemény megnyilvánulásaként, amelyek a MARIA név betűivel fejezhetők ki: Mediatrix a közvetítő, Advocata a közbenjáró, Reparatrix a helyreállító, Illuminatrix a megvilágosító, Auxiliatrix a segítő.⁶

A különböző források eltérő számú könnyező Mária-képet (illetve települést) tartanak számon a történelmi Magyarország területén (legtöbbet Felső-Magyarországon, néhányat Erdélyben és az Alföldön, egyet pedig a Dunántúlon). Barna Gábor 9 kegyhelyet ismertet összefoglaló tanulmányában.⁷ Egy közelmúltban megjelent ismeretterjesztő könyv 12 könnyező Mária-képet mutat be.⁸

Az alábbiakban 11 helyszín, 12 kegykép, 14 könnyezését igyekszem belehelyezni a történelmi eseményekbe, kimutatva a közvetett vagy közvetlen

⁴ Barna G. 2001. 157.

⁵ Bálint S. 1943

⁶ Bálint S. 1998. 3. 303–305.

⁷ Barna G. 2001 (A Pozsony környéki Máriavölgy kegyszobrának 1644-es könnyezését bizonytalannak ítéli.)

⁸ Papp Faber E. 2008 (A Baja–Máriakönyve kápolnájában található kegykép könnyezéséről nincs adat, csupán a búcsújáráhely elnevezése utal a csodás eseményre. A máriapócsit kettőnek veszi, ugyanis az eredeti és a másolat is könnyezett.)

kapcsolódást II. Rákóczi Ferenc személyével – a történeti földrajz szakrális horizontján tájékozódva (1. táblázat).

A KLOKOCSÓI MÁRIA-KÉP KÖNNYEZÉSE ÉS HOSSZÚ VÁNDORLÁSA

Az első magyarországi Mária-könnyezés 1670-ben a Vihorlát alján meghúzódo Klokocsó (Klátóc, Hajagos) görögkatolikus templomában történt. A könnyeket hullató hodigitria típusú ikont II. Rákóczi Ferenc nagyanyja, Báthory Zsófia munkácsi várának kápolnájába helyezte el (lévén a falu birtokosa). A kegyképet Rákóczi édesanyja, Zrínyi Ilona a Thökölyvel együttes száműzetésekor elvitte magával a törökországi Nicomédiába (ma: Izmit), amit a fejedelem édesanyja halálát követően visszahozatott Munkácsra – és amely a szabadságharc után az elkobzott Rákóczi-vagyonnal Bécsbe került, majd eltűnt.⁹

1. táblázat. A könnyező Mária-képek és Mária-könnyezések

	Névváltozatok		Vármegye	Időpont
1.	Klokocsó, Hajagos (Klokočov, SL) (Klátóc)	Gk	Ung	1670. körül (1672. október – november)
2.	Királyfa (Kráľova pri Senci, SL)	Rk	Pozsony	1683. augusztus 14.
3.	Husztköz (Нахково UK)	Gk	Máramaros	1690. augusztus
4.	Máriapócs első könnyezés	Gk	Szabolcs	1696. november 14 – december 8.
5.	Győr	Rk	Győr	1697. március 17.
6.	Füzesmikola (Nicula, RO) – Kolozsvár	Ro	Szolnok–Doboka	1699. február 15 – március 12.
7.	Nagyszombat (Trnava, SL) első könnyezés	Rk	Pozsony	1708. július 5.
8.	Nagyszombat (Trnava, SL) második könnyezés	Rk	Pozsony	1708. augusztus 10–11.
9.	Varannó (Vranov nad Topľou, SL)	Rk	Zemplén	1708. augusztus 27., szeptember 2.
10.	Rafajóc, Máriakút (Rafajovce, SL)	Gk	Zemplén	1708. szeptember 14–21.
11.	Bacsfa, Bacsfalva–Szentantal (Báč, SL)	Rk	Pozsony	1715. június 19–21., június 23.
12.	Máriapócs második könnyezés, másolat	Gk	Szabolcs	1715. augusztus 1.
13.	Sajópálfala	Gk	Borsod	1717. január 6 – február 16.
14.	Máriapócs harmadik könnyezés, másolat	Gk	Szabolcs	1905. december 3–19.
Egyház, rítus: Gk – görögkatolikus, Rk – római katolikus, Ro – román ortodox				

⁹ Barna G. 2001. 160–161. (A Szlovákiához tartozó Klokočov templomában jelenleg az eredeti kegyképről készült egyik másolat látható.)

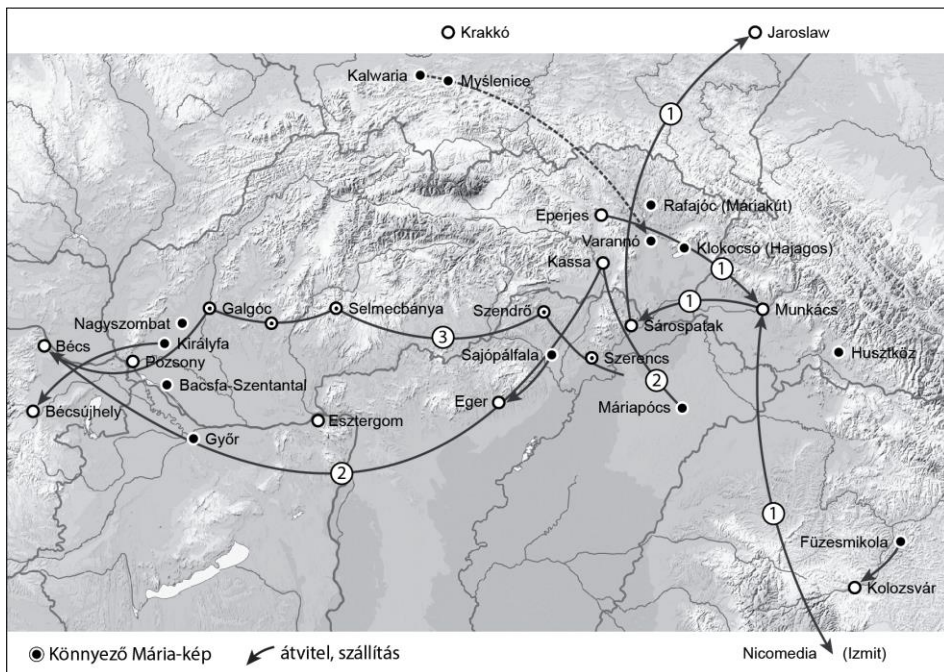
Az újabb kutatások alapján azonban kimondhatjuk, hogy a kegykép egy jóval izgalmasabb utat járt be: az elveszettnek hitt klockocsi könnyező Mária-kép minden bizonnyal azonos a lengyelországi Jarosławban 1716 tájékán felbukkanó Irgalmasság Kapuja („*Brama Miłosierdzia*” / „*Miłosierdia Dweri*”) nevű ikonnal, ami jelenleg az ősi városka görögkatolikus templomában található¹⁰. Jarosław a Rákóczi-szabadságharc leverése után a kuruc emigráció központja volt. II. Rákóczi Ferenc 1711-ben itt folytatott tárgyalásokat I. Péter orosz cárral és Erős Ágost lengyel királlyal, mielőtt XIV. Lajos francia király udvarába indult.

A klockocsi kegykép történetének nemcsak a befejezése vet fel kérdéseket, hanem a kezdete – a csodás esemény történeti háttere és az ezzel összefüggő üzenete – is tisztázásra vár. Ugyanis a könnyezés idejét csupán hozzávetőlegesen határozzák meg 1670-et a források. A magyar történelem legnagyobb sokkhatásának tartott eseménye zajlik ekkor: az ún. Wesselényi-féle „összeesküvés” – ami egy nyílt szerveződés, a Habsburg-párti főurak kooperációja volt, nem pedig titkos szervezkedés, törvénytelen lázadás – amint azt a Habsburg-házhoz lojalis (később pedig a pozitivista, majd marxista) történetírás beállítani igyekezett. Illetve annak megtorlása, Nádasdy Ferenc, Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc bécsújhelyi kivégzése történik ekkor (1671. április 2-án).

A kegykép-könnyezés – mint jelenés és üzenet – akár ennek a végzetes eseménynek az előjele is lehetett. A források azonban a könnyezést konkrét eseményhez kötik: „*A felvidéki felkelés idején, 1670-ben, Nagymihály környékén erdélyi csapatok állomásoztak. A klátóci fatemplomban a Márai-kép előtt ájtatoskodott a nép, amikor egy fanatikus református katona a képet lándzsájával átdöfte. A kép ekkor véres könnyeket hullott*”¹¹ A Habsburg-kormányzat abszolutisztikus és autoriter politikája ellen felkelő köznemesek, jobbágyok és városi polgárok, egykori végvári katonák és erdélyi protestáns önkéntesek, az úgynevezett *kurucok* seregének első támadása 1672-ben történt. A Teleki Mihály vezérletével és I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem támogatásával Erdélyből a Habsburg-fennhatóság alatt álló Magyarországra benyomuló seregek elfoglalták Kálló, Ónod, Tokaj és Szendrő várát, majd 1672. szeptember 14-én Kassa mellett, Enyicke közelében vereséget mértek a császári seregekre. Október 26-án Györkénél azonban döntő vereséget szenvedtek Spankau és Cobb tábornokok egyesített csapataitól. A császáriak kíméletlenül üldözni kezdték különösen a protestáns bujdosókat, akik a katolikus valláson lévőkön töltötték ki haragjukat. A klockocsi eset tehát a legnagyobb valószínűség szerint 1672. októberére-novemberére tehető.

¹⁰ Prach, B. 1996; Fučko, Richard 2020

¹¹ Barna G. 2001. 161.

1. térkép. A könnyező Mária-képekkel rendelkező helyiségek, a kegyképek átviteléi, valamint II. Rákóczi Ferenc „menekülése”.

1 – a klokocsoi kegykép vándorlása; 2 – a máriapócsi kegykép bécsbe szállítása (1697. március 1-től július 4-ig); 3 – II. Rákóczi Ferenc „menekülése” (1697. július 1-től július 12-ig)

A klokocsoi könnyezés tehát valóban szoros kapcsolatot mutat az adott történelmi eseményekkel, de az üzenet-értékű történet és jelenség nem a törökök (Oszmán Birodalom) kárpát-medencei jelenlétével függ össze, mint azt a vallástörténeti irodalomban olvashatjuk – hanem inkább a Habsburg-ház magyarországi expanziójával, az illegitim(nek tartott) Habsburg-jelenléttel, a magyar rendi társadalom és a jobbágyság-paraszság ebből fakadó osztrák-, illetve német-ellenességével.¹² Ezt az állítást persze tovább árnyalják a korabeli Európában fel-fellobbanó vallási, felekezeti (különösen a katolikus–protestáns) ellentétek – de nem cáfolják azt.

A klokocsoi kegykép csodás könnyezése ugyan II. Rákóczi Ferenc születése előtt történt, de magával a kegyképpel a fejedelem kétszer is közvetlen kapcsolatba került. Először gyermekkorában, munkácsi tartózkodása során,

¹² Erről az állapotról a leghitelesebb, átfogó-elemző értékelést II. Rákóczi Ferenc adta az 1769-ben Hágában megjelent *Histoire des Revolutions de Hongrie...* című munkájában, amely műre a dolgozat végén még kitérek. (Rákóczi F. 1769)

főképp az 1685–1688-as ostrom idején, amikor édesanyja, Zrínyi Ilona védte a várat a császári sereggel szemben. Ekkor a vár kápolnájában lévő Mária-kép kisugárzása adott lelki-szellemi erőt a várvédőknek.¹³ Másodszor pedig a magyar konföderáció szervezése idején, amikor édesanyja halálát követően (1703. február 18.) a vezérlő fejedelem visszahozatta Törökországból Zrínyi Ilona személyes tárgyait, köztük a kegyképet, amit újfent a munkácsi várkápolnában helyezett el.¹⁴ (*I. térkép*).

A KIRÁLYFAI KÖNNYEZÉS ÉS BÉCS TÖRÖK OSTROMA

A magyar vallástörténetben jegyzett második dokumentált Mária-könnyezés idején és helyszínén a gyermek Rákóczi már személyesen is jelen volt. Pontosabban fogalmazva a királyfai csodás jelenség „*vérrrel verejtékezés*” volt, amely Bécs török ostroma idején történt, 1683. augusztus 14-én – a Pálffyak kastélyában, illetve kápolnájában. A településen és a kastélyban tartózkodó főnemesek, köztük az itt állomásozó katonaság főparancsnoka, Czobor Ádám szemtanúja volt a csodás eseménynek, miszerint nem Mária arcáról, hanem az ölében fekvő Jézus alakjáról származott a véres verejték. A csodás Piéta-képet Kollonich Lipót¹⁵ utasítására a török sereg visszaverését követően Bécsújhelyre szállították¹⁶. Az eredeti kegykép jelenleg Bécsújhely (Wiener Neustadt) székesegyházában található. Elgondolkodtató egybeesés, hogy az itteni börtönben tartották fogva a Wesselényi-szervezkedés résztvevőit, majd később, 1701-ben II. Rákóczi Ferencet is elfogatását követően.¹⁷

¹³ Rákóczi F. 1979. 21–24.

¹⁴ Barna G. 2001. 161.

¹⁵ Kollonich Lipót (1631–1707) ekkor győri püspök, a Habsburg abszolútizmus legfőbb híve, a magyar történeti alkotmányt, a közjogi természetű rendi társadalmat, a Szentkorona-tant támadó és romboló *Einrichtungswerk* című államszervezési tervet szerzője, 1691-től kalocsai majd esztergomi érsek, 1692-től császári államminiszter. 1688-tól a gyermek Rákóczi és nővérenek gyámja.

¹⁶ Barna G. 2001. 167–168.

¹⁷ Rákóczi kétkötetes munkájában részletesen foglalkozik a magyar nemesek letartóztatásaival, az ausztriai törvények szerinti ítélethirdetésekkel (a saját 1701. évi elfogatása és elítélése okán is), amelyeket az Aranybulla azon szabadságjogai megsértésének tart: amelyek kimondják egyrészt, hogy a nemesek felett egyedül a törvényesen megválasztott király bíraskodhat, másrészt amely biztosítja a személyes szabadságot, miszerint a király csak szabályos bírói eljárás során elítélt nemest fogathat el. „*Kezdődött azzal, hogy az ausztriai tanács Magyarország önálló kormányát egészen mellőzte és az Ausztria-ház korlátlan hatalmának vetette alá... és végződött az Ausztria-ház örökösödési jogának fenyegetéssel és*

című kiáltványát, itt zajlanak a Rákóczi és a Habsburg császár közti béketárgyalások és a környéken két jelentős ütközetet is vív a vezérlő fejedelem hadserege a császári hadakkal (1704. december 26-án a nagyszombati, 1705. augusztus 11-én a pudmerici csatát). 1708-ban pedig erről a területről, a Vág völgyében indul a fejedelem tizenötezer főnyi haderejével a sziléziai hadjáratra, amely a vesztes trencsényi ütközetbe torkollt. 1708. augusztus 3-án Heister tábornok csaknem megsemmisítette Rákóczi seregét. A szabadságharc fordulópontja ez az esemény, innen egyre inkább aláhanyatlak a konföderáció ügye, mígnem 1711. május 1-én a majtényi síkon megtörténik a fegyverletétel.

Ennek a végzetes eseménynek előjele a nagyszombati Szent Miklós katolikus templom Mária Advocata képének 1708-ik évi július 5-ei könnyezése. Ugyanez a kép másodszor is könnyezik: augusztus 10–11-én, amikor a megsebesült Rákóczi a súlyos vereséget követően visszatért Egerbe, ahol szenátusi ülést tartott.

Rákóczi trencsényi csatavesztését követően még két Mária-képpel kapcsolatban jegyezték fel a szemtanúk csodás eseményt – amelyek az időpont és a történesek jelentőségét, a történelem szakrális kontextusát érzékeltetik.

A második helyszín Varannó. Az itteni kegykép a szövetségessé rendek főgenerálisa, Bercsényi Miklós kastélyának kápolnájában kezdett könnyezni augusztus 27-én és szeptember 2-án.

Ez a kegykép lengyelországi előzményekkel rendelkezik. A Szűz Máriát és a gyermek Jézust ábrázoló másolatot Bercsényi Miklós megbízásából titkára, Goleczky Ferenc az 1700-as évek elején vásárolta Lengyelországban. Az eleusza típusú ikon a Krakkótól nem messze lévő Kalwaria Zebrzydowska (a lengyel Jeruzsálem) csodatévő Istenanya-képének másolata – amely már 1641-ben véres könnyeket hullatott. A kalwariai ikon pedig a közeli Myslenice kegyképének a másolata, amelyen a Szűzanya arca 1633. májusában verejtékezett. A kegykép kultuszát tovább erősítették a hozzá fűződő csodás gyógyulások és az az esemény, amikor 1658. októberében a templom leégett, a Máriakép pedig sértetlen maradt. Érdekes egybeesés, hogy a varannói kegykép is csodával határos módon átvészelt egy a várost sújtó 1718. évi tűzvészt, ezért tisztelete még inkább kiteljesedett. (Az 1749. évi canonica visitatio már a pálos templom díszeként említi.)

A harmadik 1708-ban könnyező Mária-képet rejtő helyiség szintén Zemplén vármegyében található: a ruszinok lakta Rafajócon (Máriakút, Rafajovce) bekövetkezett Mária-könnyezés az eddigi szakrális néprajzi irodalomban nem szerepelt. Erről – és az előzőleg bemutatott varannói könnyezésről – egy 1708. október 8-án kelt levél tudósít. Ebben „*Barkoczi Ferencz Uram ő Nagysága Méltóságos Főgenerális ő Excellentiája varannói udvarbíró házánál Boldogságos Szűznek valóságos sírását jelenti*”, mely augusztus 27-én történt. Majd beszámol egy másik ikonkönnyezésről is: Rafajóc nevű „orosz” falu

fatemplomában szeptember 14-től nyolc napon „8 napig és öt éjcekáig való Boldogságos Szűznek sirása continuálódott”.²⁷ Ezt a levelet gróf Barkóczy Ferenc, Zemplén vármegye főispánja, a szécsényi konföderáció tábornoka, a nemesi felkelők vezére, szenátor küldte II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek – miután hazatért a trencsényi ütközet után összehívott (szeptember 5–25. között zajló) egri szenátusi ülésről.

Nagyon elgondolkodtató a szenátor levelét lezáró felvetés: „Ezek bizonyoson így lévén[n], ha Felsőgednek úgy tetszenék, parancsolna az országba bizonyos devociókat instituálni, hadd engesztelnők Istennek ő szent Felsőgének ellenök való felgerjedt haragját! Maradván Felsőged Igaz, vén szolgája, G. Barkoczy Ferencz.” A Rákóczi államára, a Szécsényi-konföderáció területére kiterjedő országos áhítat indításának javaslata azt jelzi, hogy a fejedelem és a szenátus tagjai nagy jelentőséget tulajdonítottak a Szűz Máriához kötődő jelenéseknek és jelenségeknek, a Mária-tiszteletnek, valamint azt, hogy az összeszövetkezett karok és rendek képviselőiben elevenen él a Regnum Marianum eszméjének közjogi tartalma. Továbbá azt, hogy a Mária-könnyezéseket Mária apostoli országának, a *Regnum Mariano-Apostolicum* megsértésének jeleként értelmezték, melyeket engesztelő szertartásokkal és a dicső múltat helyreállító áldozatos cselekedetekkel lehet és kell feloldani. Hiszen – amint azt a sorozatos penetrációt elkövető pozitivistá történéssz, Szekfű Gyula is kénytelen volt észrevenni és megállapítani – „Magyarország kezdettől fogva nem egyszerű világi, profán állam, hanem sacrosancta respublica”²⁸.

Bálint Sándor a vallási néphagyományok neves kutatója *Sacra Hungaria* című tanulmánykötetében így fogalmaz: „A Szent István korabeli magyarságot a társadalmi osztálykülönbségek ellenére is egységes és azonos, a mai népkultúrára emlékeztető műveltség fűzte össze és tette erőssé, magabizóvá.”²⁹ Ne feledjük: Rákóczi felkelésében a magyar nemzetet alkotó rendek (a „klérus”, a főurak, a nemesség és katonaság, valamint a királyi városok polgársága) mellett a Dózsa-féle „parasztfelkelés” óta a „nemtelenség” állapotába süllyedt

²⁷ A levelet ismerteti: Mészáros K. 2017. (MNL OL G 19. A Rákóczi-szabadságharc levéltára, Fejedelmi kancellária. II. 2. e/A. Levelek és fölterjesztések a fejedelemhez. Tisztázatok és másolatok. 1708. okt. pag. 40–41.)

²⁸ Hóman B. – Szekfű Gy. 1935. IV. 373 – 377. (Szekfű a magyarság Mária-tiszteletét persze barokk-köntössel ruházza fel, a Regnum Marianumot a barokk államfelfogásként értelmezi, a Mária-kongreganisták államfilozófiájából és a jezsuita egyetemek jogfejlődés-értelmezéséből vezeti le. Kétségtelen, hogy például II. Rákóczi Ferenc is jezsuita nevelésben részesült a neuhausi jezsuita kollégiumban és a prágai egyetemen, ahol is a Mária-kongregáció tagja lesz – de Rákóczi vallásossága és Mária-tisztelete mélyebbről fakad.)

²⁹ Bálint S. 1942. 9.

jobbágyság (parasztok és köztük a szabadosok és a hajdúvárosok lakói) is részt vettek, sőt ők voltak a szabadságharc kezdeményezői és letéteményesei!³⁰

ÖSSZEGZÉS

Tehát a magyarországi Mária-könnyezések³¹ az ausztriai Habsburg-ház uralkodói (magyar apostoli királyok és a Német-Római Birodalom császárai) és a magyar rendi társadalom (a középkorban kialakult nemesi köztársaság) relációjában értelmezhető jelenségek – a könnyező Mária-képek Ausztria (mögötte a Német-Római Birodalom) és Magyarország (mellette Erdély) között zajló politikai, katonai történéseket, államszervezési törekvéseket árnyaló szakrális üzenetek rekvizitumainak tekinthetők.

A magyar rendi társadalom és a Habsburg abszolutizmust a mohácsi csatát követően a Magyar királyságra erőltető bécsi adminisztráció politikai, jogi és katonai küzdelmekben megnyilvánuló viszonyrendszerének „mélyrepülése” a 17. század második fele, I. Lipót uralkodása. A szentgotthárdi ütközettől – pontosabban a Habsburg és Oszmán adminisztráció között, a magyar rendek részvétele nélkül megkötött csúfos vassvári békétől – a Zrínyiek, Nádasdyak, Frangepánok és Rákócziak úgynevezett Wesselényi-féle „összeesküvésén” a Thököly és a Rákóczi féle felkelésekig tartott. A Habsburg expanzió csúcsát az 1687-es pozsonyi országgyűlés jelenti, ahol a Magyar királyság területén 150 éve zajló hadakozások (mai terminológiával: „proxy-háború”) révén meggyengült, gazdaságilag kivéreztetett, megfélemlített (pl. eperjesi véstörvényszék) rendek önmaguk ellen szavaztak: feladták a szabad királyválasztás jogát és eltörölték az Aranybullában lefektetett ellenállási jogot.

A mohácsi csatavesztést – pontosabban Szapolyai megkoronázását és Ferdinánd ellenkirályválasztását és a Magyar királyság Habsburgok általi megtámadását követően százötven éven át zajlottak a közjogi küzdelmek, amelyek a Rákóczi-féle „revolutio” (nem pedig „rebellió”) révén teljeseztek ki. A Rákóczi-szabadságharc és államszervezés jogi célzata az ország, a magyar

³⁰ Rákóczi F. 1979. 239–248.

³¹ Dolgozatomban az 1690. évi husztközi (Máramaros ekkor kerül Habsburg közigazgatás alá), az 1697. évi győri (A pócsi kegykép Bécsbe szállításának ideje és egyik állomása), az 1699. évi füzesmikolai (a karlócai békét követően ebben az évben kerül Erdély Habsburg uralom alá és az év végén írják alá Bécsben a Diploma Leopoldinumot) és az 1717. évi sajpóalfalai (II. Rákóczi Ferenc hosszas vívódás után, a török szultán hívására elhagyja Franciaországot és Törökországba utazik, miközben Savoyai Jenő elfoglalja a török fennhatóság alatt álló Belgrádot) Mária-könnyezésekre nem tértem ki, mivel azok áttételesen illeszthetők be Rákóczi Ferenc élet- és üdvtörténetébe.

rendi társadalom Habsburg uralkodók által többszörösen megsértett alkotmányos rendjének a helyreállítása volt. Az ellenállás jogi eszközei közül a legfontosabb (a fegyveres felkelés, a béketárgyalások és a diplomáciai tevékenység, szövetségépítés mellett) a szécsényi országos gyűlésen megalkotott szövetség, a konföderáció révén megkezdett államszervezés volt, valamint az ónodi országgyűlésen az „Ausztia-ház” úgynevezett abbrenuntatio-ja, azaz az interregnum kimondása (a Habsburg-ház trónfosztása).

Mіндеzen tettek természetjogi érvrendszerét II. Rákóczi Ferenc a *Histoire* című rendkívüli jelentőségű, a Habsburgok által betiltott, a modern történettudomány által félreértelmezett és elhallgatott könyvében fejtette ki.³²

A mű első egységének teljes címe: *Histoire des Revolutions de Hongrie, où l'on donne Une idée juste de son légitime Gouvernemen*. Magyar fordítása röviden: *A magyar fordulatok története és a törvényes kormányzás ismertetése*. A könyvcím magyarázó értelmezése: *A magyar fordulatok (pl. trónbetöltések, közjogi változások, magánjogi aktusok) története, amelyben igaz (helyes) képet adunk a törvényes kormányzásról (azaz: az ősi szokásjogról, a trónöröklés ősi rendjéről, a választással vegyes öröklési rendről)*.

Ezt a francia és latin nyelven megírt, alapvetően jogtörténeti és államtudományi témájú művet azonban az a néhány kutató, aki kézbe vette, abszolút félreértelmezte és tévesen interpretálta. Sőt a könyv címét is félrefordították, a szerző kilétét pedig eltagadták, a könyv valódi tartalmát eltorzították.³³

Akik pedig felfogták üzenetét és jelentőségét, azok betiltották (Habsburg abszolútizmus és dualizmus) vagy negligálták (szocializmus) a könyvet. Egy valaki értékelte helyesen a Rákóczi művét, aki munkássága során igen nagy mértékben támaszkodott a benne megfogalmazott jogi és történeti tényekre és érvekre: ez a valaki a kortárs Montesquieu volt (Charles-Louis de Secondat, La Brède és Montesquieu bárója, 1689–1755). Aki a közismert államelméleti munkájában kifejtett, az alkotmányok megtervezéséhez világszerte használt hatalmi ágak megosztásának elméletéről vált ismertté. Híres könyve, *A törvények szelleméről* (De l'esprit des lois), Rákóczi *Histoire*-jának megjelenése után egy szűk évtizeddel, 1748-ban látott napvilágot.

Az *Histoire* évtizedeken át formálódó szövegének elkészítésében természetesen sokan közreműködtek Rákóczi környezetéből – Ráday Páltól Brenner Domokosig –, de a végső formába öntés a száműzött fejedelem érdeme.

Rákóczi abszolút birtokában volt a tanulmány megírásához szükséges kormányzási ismereteknek, képességeknek és jártasságoknak (ma úgy mondjuk: szakképzettségnek), lévén a szécsényi konföderáció első embere, aki foglalkozott

³² Rákóczi F. 1739; Baráz Cs. 2024

³³ Brenner D. 2003. 7–22.

a jogalkotással, politikával, az állami mechanizmus szervezésével, különböző jogesetek jogtételek alapján történő megítélésével, azok jogtételekből történő kifejtésével. Mindezek fölött Rákóczi rendelkezett azzal a hittel – vallási, filozófiai érzékenységgel –, ami lehetővé tette a szinte makulátlan életpálya kiteljesedését – köszönhetően az általa Gondviselésnek nevezett szakrális erőtérnek³⁴ –, amit a könnyező Mária-képek története, a csodás jelenségek Rákóczi egzisztenciájával való összeszövődése híven dokumentál.

IRODALOM

- BÁLINT S. (1943): *Sacra Hungaria*. Szeged – Kassa
- BÁLINT S. (1998): *Ünnepi kalendárium I-II-III*. Szeged
- BARÁZ Cs. (2024): Rákóczi könyve a magyar közjogi küzdelmekről. *Lithosphaera.hu* (2024. 01. 28.) <https://lithosphaera.hu/temak/rakoczi/>
- BARNA G. (1988): A könnyező Mária-képek kegyhelyei Magyarországon a XVII-XVIII. században. *Vigilia* 1988/5. 347–352.
- BARNA G. (2001): A könnyező Mária-képek kegyhelyei a XVII-XVIII. századi Magyarországon. A katolikus restauráció és az egyházi unió ideológiai eszköze. In: *Búcsújárók. Kölcsönhatások a magyar és más európai vallási kultúrákban*. Budapest, 2001. 157–172.
- BARNA G. (2014): A barokk szakrális térszerkezet kialakulása. *Zarándoklatok, kegyhelyek a 18. század első évtizedeiben*. In: (Szerk.: Barna Gábor) *Vallási néprajzi tanulmányok*. Szegedi vallási néprajzi Könyvtár 46. A vallási kultúrakutatás könyvei 14. Szeged, 2014. 39–50.
- BRENNER D. (2003): *A magyar fordulatok története*. Fordította és az előszót írta: Köpeczi Béla. Budapest
- FÖLDEVÁRI K. (2020): A pócsi kegykép kultusza Bécsben. In: *Orcád világossága. Görögkatolikusok Magyarországon*. Magyarországi Sajtójogú Metropolitai Egyház, Debrecen
- FUČKO, R. (2020): *Osud klokočovskej ikony*. *Casopisslovo.hu* (2020. 03. 25.) <https://casopisslovo.sk/2020/03/25/osud-klokočovskej-ikony/>
- GÁNICZ T. – LEGEZA L. – TERDIK Sz. (2009): *Nemzeti szentélyünk, Máriapócs*. Budapest
- HÓMAN B. – SZEKFŰ Gy. (1935): *Magyar történet IV*. Budapest
- KÖPECZI B. – R. VÁRKONYI Á. (2004): *II. Rákóczi Ferenc*. Budapest
- LESKÓ J. (szerk.) (1908): *Adatok az Egri Egyházmegye Történelméhez*. IV. Adatok Telekessy István egri püspök korához. 1703. Eger

³⁴ Rákóczi F. 1979. 9–18., 93–94., 107–125., 189–192. stb.

- MÁRKI S. (1907): II. Rákóczi Ferenc. I. kötet. Budapest
- MÉSZÁROS K. (2017): A kálvinista prédikátor esete a könnyező Máriával. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Archívum. https://reformacio.mnl.gov.hu/a_kalvinista_predikator_esete_a_konnyezo_mariaival
- RÁKÓCZI F. (1739): Histoire des Revolutions de Hongrie, où l'on donne Une idée juste de son légitime Gouvernement. Avec les Memoires du Prince François Rakoczy sur la Guerre de Hongrie. Depuis 1703, jusqu'à sa fin. Et ceux du Comte Betlem Niklos sur les Affaires de Transilvanie. A la Haye
- RÁKÓCZI F. (1979): Vallomások – Emlékiratok. Szerkesztette Hopp Lajos. A Vallomásokat Szepesi Erika, az Emlékiratokat Vas István fordította. Az utószót írta: Hopp Lajos, Szepes Erika, Vass István. Budapest
- PRACH, B. (1996): Miłoserdia Dweri. Sanctuarium Maryjne w Jarosławiu. Warsawa